

Гулей А.І.*

ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

The article reveals the essence of financial strategies used by economical entities subject to the institutional management on international and local markets within a complex of modern instruments and ways of development of accounting, balance of payment and insurance activities.

Актуальність теми дослідження. Стратегія динамізації соціально-економічного розвитку за сучасних умов висуває в якості пріоритетного завдання таку оптимізацію валютно-фінансових механізмів, яка б гарантувала сприятливі умови для прискорення інформатизації та НТП, стабільного функціонування комерційних структур та господарських систем в цілому.

Крім того, цілі подальшої реалізації економічних реформ в Україні, забезпечення спрямування курсу національного розвитку на побудову дієвої системи ринків валютно-фінансових ресурсів потребують ретельного дослідження цілей та пріоритетів інноваційного розвитку фінансових систем, вироблення таких регулятивних механізмів, які б зумовлювали здатність до випереджального впровадження сучасних інформаційних технологій.

В такому контексті **метою статті** є розкриття змісту фінансових стратегій, що реалізуються суб'єктами господарських відносин та інституційного регулювання на міжнародних, а також на національних ринках у комплексі сучасних інструментів та способів реалізації розрахункових, платіжних, кредитних та страхувальних відносин.

У відповідності до сформульованої мети статті, її завданнями є: уточнення поняття фінансових інновацій, сутності й факторів їх реалізації, зокрема з урахуванням комплексного впливу даного явища на економіку країни; визначення тенденцій та особливостей розвитку ринку фінансових інновацій як самостійного сегменту загального ринку фінансових ресурсів; виявлення тенденцій розвитку міжнародних ринків фінансових послуг, а також засобів, що використовуються для їх регулювання на наднаціональному та на макrorівні; уточнення переліку національних інструментів, які використовуються з метою оптимізації фінансового, платіжного, а також кредитно-страхувального механізмів за умов світової кризи та господарської глобалізації; визначення змісту фінансових послуг, які виступають водночас як інструмент та компонент цілісного механізму валютно-фінансових відносин в рамках світогосподарської системи.

Об'єктом дослідження постає система міжнародних валютно-фінансових відносин, яка еволюціонує під впливом глобальних тенденцій інноваційного розвитку та регулювання, впровадження нових інструментів та способів розрахункових, платіжних, кредитних та страхувальних відносин. *Предметом дослідження* обрано фінансові стратегії, що реалізуються суб'єктами господарських відносин та інституційного регулювання на міжнародних, а також на національних ринках.

* аспірант Міжнародного науково-технічного університету ім. академіка Ю.Бугая (м.Київ)

Викладення основного матеріалу. Фінансова єдність світу виникає як органічна складова глобалізації, а також в результаті поширення якісно нових інформаційних технологій, комп'ютерних систем, які, в свою чергу, породили нові реалії взаємин між контрагентами, більш досконалі технології та навіть якісно змінили природу фінансового бізнесу, взаємин між контрагентами, реалії глобальної конкуренції.

Логіка міжнародного бізнесу, сучасних регулятивних систем, а також глобальної конкуренції відтепер прив'язується до можливостей виготовлення дорогої та високотехнологічної продукції із великим вмістом доданої вартості. Можна погодитися із думкою про те, що саме інформаційні реалії не тільки впливають на характер комерційної діяльності у реальному та валютно-фінансовому секторах, але й значно розширюють завдання втручання в перебіг ринкових подій, зумовлюють зростання ваги інституційного інструментарію. Фактично відбувається зростання залежності економіки від державного втручання, і «передусім таку залежність виявляють інформаційно місткі її сегменти та сегмент послуг ... (протягом другої половини ХХ ст. частка послуг у загальному експорті збільшилася утричі, причому на початку ХХІ ст. експорт послуг становив близько 40% від експорту товарного)»[1].

Здатність до ефективного переходу до реалій інформаційної економіки виступає, з одного боку, запорукою прогресу, а з іншого – засобом глобальної конкурентної боротьби, своєрідною перепусткою до елітних клубів «Золотого мільярда» та лідерів НТП. Адже освоєння інформаційних технологій є справою складною (в плані рівня розвитку відтворювальних систем), а також і дорогою (маючи на увазі можливості розвивати такі системи і спрощувати виробництво сучасної інформаційної продукції і тепер усім інформаційних послуг), не доступною для відносно нерозвинених (тобто більшості) країн світу. Крім того, має місце й жорстка конкурентна боротьба на ринку інформаційних товарів та інформаційних послуг, оскільки для інформаційних ринків є абсолютно типовою класична кризи перевиробництва, яка звужує потенціал інформаційно-технологічного прогресу та актуалізує завдання пошуку ринків збуту вироблюваної на ньому продукції. Причому якщо раніше арсенал конкурентної боротьби обмежувався «традиційними» засобами товарно-маркетингової стратегії, політики фінансового «придушення» конкурентів, то тепер він став значно більш диверсифікованим та інтегрує як комерційні, так і регулятивні інструменти діяльності, як товарно-ресурсні, так і факторні засоби впливу. І головне у цьому відношенні – політика концентрації у своєму комерційному розпорядженні, а також на власній національній території інформаційних ресурсів, передусім у вигляді їх головних носіїв – кваліфікованих кадрів, мігрантів. У цьому зв'язку деякі автори пишуть про те, що «курс на створення інформаційного суспільства передбачає постійні динамічні зміни економічних і суспільних систем, регулятивних політик і міжнародної економічної діяльності», що актуалізує «ряд заходів і цілеспрямованих зусиль, нових ініціатив, які розв'язують креативний потенціал приватного сектора і дослідницького співтовариства, а також формують такі умови, які сприяють активному творчому внеску всіх громадян» [2].

Ключовою складовою ефективних валютно-фінансових стратегій постає таке нагромадження інвестиційного ресурсу, яке дозволяє здійснювати концентрацію базових факторів сучасного інформаційного виробництва, відтворювальної діяльності взагалі. Фактично «йдеться про застосування диверсифікованого інструментарію забезпечення лідерства, ключову функціональну роль у якому відіграють заходи, які спрямовані на захоплення контрольних позицій в інформаційно містких та технологічно ключових сферах» [1].

В практичному плані слід ставити питання про вироблення оптимальної моделі комбінації власного та залученого (проінвестованого, зокрема у вигляді ПІІ, та наданого в

кредит) капіталів при модернізації відтворювальних механізмів, здійсненні фінансування інновацій.

Інформатизація об'єктивно зумовила підвищення ролі портфельних інвестицій та ризиків міграції спекулятивних капіталів. З одного боку, це пов'язано із виникненням нових технічних можливостей здійснювати швидкі переливи капіталів, реалізовувати інвестиційні проекти у відповідності до поточних потреб реципієнтів в усіх куточках світу (йдеться про новітні банківські технології, канали технічної інформування тощо). З іншого боку, глобальні засоби масової інформації (електронні комунікації, телебачення, радіо, паперові носії та ін.) стимулюють диверсифікацію інвестиційних пакетів, забезпечують інтерактивність у спілкуванні інвесторів та виробників, навіть створюють панічні настрої, провокують ефекти «фінансового цунамі», змітаючи національні інститути і спотворюючи діючі економічні режими. Такий хвильовий ефект проявився ще під час фінансової кризи глобалізованої економіки в 1997–1998 рр. Вже тоді віртуальна реальність Інтернету своєрідним чином «поглинула» реальні фінансові системи спочатку низки країн АТР, а потім спричинилася до потрясінь у глобальному масштабі.

Глобалізація та посилення конкурентної боротьби зумовили перенесення акцентів у комерційній діяльності та в регулюванні ринків на інноваційні інструменти та пріоритети розвитку. Причому особливу роль в даному відношенні відіграють власне фінансові інновації.

Фінансові інновації є самостійною економічною категорією, яка представляє специфічні відносини суб'єктів фінансового ринку з усіма властивими собі сутнісними рисами та особливостями. Ця проблематика не тільки розкриває фінансові наслідки нововведень, не тільки пов'язана з фінансово-економічним аналізом інновацій, але й передбачає вивчення інноваційного інструментарію власне фінансово-монетарного обігу.

Водночас розуміння фінансових інновацій потребує більш широкого підходу до проблеми, виявлення як загальних характеристик інновацій, інноваційного процесу, так і специфічних особливостей саме фінансових інновацій, враховуючи логіку, критерії оцінки різних агентів соціально-економічного життя. Такий підхід вимагає зокрема критичної переоцінки цілої низки постулатів економічної теорії, комплексного врахування реалій інформаційної економіки, глобального конкурентного середовища.

Зокрема слід по новому оцінити критерії матеріального науково-технічного прогресу, оскільки сьогодні прогресивні явища в господарстві, в системі міжнародних економічних відносин дедалі більшою мірою пов'язуються із цінностями інформаційного порядку, які раніше часто позначалися терміном «невидимі». На нашу думку, застарілими та вже неадекватними є підходи, згідно яких виробництво розглядається як виробництво вартості (капіталу в значенні додаткової вартості), або зводиться до нього, причому тоді, як це саме виробництво не трактується у зв'язку із зміною самої людини, характер її життєдіяльності. Помилковою є думка про те, що використання поняття «людський капітал» є лише метафорою, і «не повинне ототожнюватися з капіталом в справжньому його сенсі, тобто робочий не може ототожнюватися з капіталістом» [3].

Насправді і капітал, і критерії прогресу, і самі інновації (тобто йдеться про різнопорядкові явища, феномени, аспекти соціально-економічного буття) мають вирішальний «інформаційний зміст», який, власне кажучи, і надає їм сутнісного вираження, забезпечує понятійний зміст. Так, В.Новицький, відзначаючи, що традиційне трактування капіталу «як уособлення минулої, уречевленої праці», що також може виступати у вигляді фінансових цінностей, має бути доповненим оновленими підходами, згідно яких, у відповідності до еволюції об'єктів уречевленої праці, зростання ролі продукції високої переробки, капітал має дедалі більш виражену інформаційну природу. Крім того, «у сферу економічних відносин не просто входять все нові інформаційно насичені товари та послуги», а

««чиста» інформація перетворюється на все більшу цінність, витісняючи інші, «грубі» матеріальні цінності» [4].

Інформатизація виступає причиною не тільки науково-технічного, але господарського поступу взагалі, будучи змістовним наповненням інноваційного процесу, фактичним предметом науково-прикладної, винахідницької діяльності.

Під інноваціями в реальному секторі, у технологічному сенсі, маючи на увазі як їх розуміння макроагентами, а також на комерційному рівні, мають на увазі саме кінцеві результати цілеспрямованої винахідницької, інноваційної діяльності, що отримали практичне, матеріальне (або інформаційне) втілення у вигляді якогось принципово або частково нового (або вдосконаленого) продукту, нової послуги, нового (вдосконаленого) технологічного процесу. Важливою умовою того, що певна технологічна або організаційна новація трактується як інновація в економічному розумінні, є її упровадження у виробництві, на ринку, використання в практичній діяльності економічних та регулятивних агентів із відповідними фінансовими, конкурентними наслідками.

Фінансовими інноваціями є продукти, які розробляються та впроваджуються в економічній сфері і при цьому змінюють характер соціально-економічних відносин у суспільстві, господарських та виробничих дій людей. Такі інновації реалізуються на різних рівнях, різними суб'єктами, маючи різні наслідки та виконуючи різні функції. Так, на рівні індивідуально-споживацькому йдеться про умови розрахунків при здійсненні операцій купівлі продажу, про накопичення фінансових коштів протягом працездатного періоду і оптимізацію процесів їх використання після виходу людини на пенсію тощо.

У валютно-фінансовій проблематиці, з гносеологічної точки зору, можна виділяти різні аспекти, зокрема пов'язані з:

- економічною сутністю валютно-фінансових стратегій, їхнім методологічним змістом;
- функціональними зв'язками з реальним сектором, способами здійснення впливів на соціально-економічні процеси у бажаному напрямі;
- технікою здійснення валютно-фінансових операцій та розрахунків, особливостями їх організації.

Водночас виконання цих функцій прямо пов'язано із стимулюючою функцією держави. Активна роль держави в економічному житті суспільства та при здійсненні соціальних перетворень, як відзначається в економічній літературі, «зумовлює різноманітність конкретних видів бюджетних видатків». При цьому особливо наголошується на тому, що «світовий досвід переконує, що з розвитком суспільних відносин роль держави у розподільчих процесах і регулюванні економічного й соціального розвитку зростає, що позначається на зростанні бюджетних видатків» [5].

Завдання створення сприятливого середовища для нововведень, інноваційного клімату постало перед національними економіками вже у 80-х рр. ХХ ст., а пізніше, в 90-х рр., а тим більше у першій декаді ХХІ ст., воно перетворилося на безумовний імператив успішного соціально-економічного розвитку в глобальному середовищі. Українська економіка ще до розпаду Радянського Союзу відчувала потребу в активному впровадженні результатів наукових досліджень і прикладних розробок. Тоді стало очевидним, що фінансові механізми, що діють, неефективні, інноваційна активність підприємств низька, а середній вік виробничого устаткування надто великий.

Іншою важливою проблемою ефективного валютно-фінансового регулювання у контексті інтеграції національних економік до світогосподарської системи є регулювання валютних ринків. Причому вона повинна розглядатися як з політекономічної точки зору, так і в прикладному аспекті.

Дійсно, регулювання валютних ринків у сучасних умовах глобалізації, зокрема й глобалізації господарських механізмів, набуває величезної актуальності. Глибока інтернаціоналізація всіх соціально-економічних процесів, яка, власне, і виступає сутнісним проявом глобалізації, вже привела до перетворення національних економік з відносно незалежних та відокремлених одна від одної господарських систем на інтегровані складові цілісного глобального господарського середовища, які є пов'язаними між собою щільною мережею різнохарактерних зв'язків – торговельних, інвестиційних, коопераційних, організаційно-інституційних та інших. Разом з цим трансформувалася й роль валютного ринку, який вже втратив як колишню стабільність, набувши надзвичайної динамічності й чутливості, так і відносну самостійність, утворивши структурний елемент більш складного механізму – глобальної фінансової системи.

Міжнародна практика функціонування національних економічних систем засвідчує, що характер валютних коливань відчутно позначається на поточному стані й процесах розвитку всіх секторів господарства певної країни. Відзначимо, що у ситуації гострої конкурентної боротьби на міжнародних ринках товарів і послуг, особливо в сегментах низько- та середньотехнологічної продукції, навіть незначні зміни у співвідношенні вартості національних валют нерідко знищують конкурентні переваги експортоорієнтованих підприємств та навіть цілих галузей. У цьому контексті регулювання валютних ринків стало одним з найбільш ефективних засобів здійснення державної економічної політики і фактично набуло статусу провідного інструмента регулятивного впливу в новітніх концепціях монетаризму. При цьому доводиться констатувати, що сучасні принципи функціонування, а також регулювання валютних ринків нерідко суперечать політекономічній сутності процесів валютного обміну, який опосередковує міжнародний обмін готовими товарами й послугами, природними ресурсами і капіталами.

Рухливість і динамічність коливань валютних курсів пов'язана з тим, що в сучасних умовах валютні ринки є надзвичайно чутливими до дуже широкого переліку чинників, пов'язаних із господарськими процесами як всередині країни, так і у зовнішньому економічному середовищі. Валютні коливання фактично є індикатором, що миттєво реагує на зміни у динаміці суспільного відтворення. Проте провідним чинником, що зумовлює непередбачуваність валютних коливань, є очікування гравців валютного ринку, що здійснюють переважно спекулятивні за характером операції. Аналіз закономірностей впливу подій, які відбуваються у реальному секторі економіки, на зміни валютних курсів, можна констатувати наявність синергетичного ефекту, через який цілком природна, адекватна реакція валютних курсів, якої можна було б очікувати у зв'язку зі змінами в економічній кон'юнктурі, посилюється очікуваннями, пов'язаними як із подіями, які викликали зміну курсів, так і з самою динамікою валютних коливань (у цьому контексті валютний ринок можна порівняти із своєрідною системою, що розхитує сама себе).

Механізми поточного регулювання валютних ринків побудовані здебільшого на компенсації тих змін у котированнях, що виникли в результаті очікувань гравців, а не спрямовані на усунення причин виникнення цих дестабілізуючих очікувань. Ефективне регулювання валютних курсів можливе лише за умов упровадження активної і системної державної економічної політики, спрямованої на забезпечення стабільності у процесах відтворення, – в такому разі збалансованість і передбачуваність у розвитку самої економічної системи відповідно позначатиметься на динаміці валютного ринку, створюючи основу для його рівноваги.

Висновки. В результаті дослідження можна передусім підкреслити, що сучасні фінансові стратегії реалізуються різнорідними суб'єктами господарських відносин та інституційного регулювання на міжнародних, а також на національних ринках у комплексі сучасних інструментів та способів реалізації розрахункових, платіжних, кредитних від-

носин. Метою застосування таких інструментів є всебічне сприяння реалізації інноваційної стратегії як суб'єктів комерційного життя, так і держави в цілому, виходячи з пріоритетів максимального збільшення інформаційного вмісту у продукції, що виробляється, підвищення її конкурентоспроможності на світових ринках.

Література

1. Новицький В.Є., Степанов О.П. Інституціоналізм у моделі економічної динаміки // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук. журн. / Голов. ред. О.П.Степанов. – К., 2008. – Спецвипуск. – С.5.
2. Калюсь О.О. Інноваційні чинники розвитку економіки України: глобально-конкурентний аспект реалізації інформаційних стратегій // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): Наук. журн. / Голов. ред. О.П.Степанов. – К., 2008. – Спецвипуск. – С.84.
3. Ельмеев В.Я. Человек труда вместо человеческого капитала // Перспективы человека в глобализирующемся мире / Под ред. Парцвания В.В. - СПб.: Санкт-Петербургское философское общество. – 2003. – С.325.
4. Новицький В.Є. Інформаційні цінності як ключовий ціннісний об'єкт і системовизначальна детермінанта соціального та цивілізаційного розвитку // Соціальні аспекти розвитку сучасної відкритої економіки: Україна в контексті міжнародного досвіду. Збірник наукових праць № 1. – Київ, 2007. – С. 115-116.
5. Аналіз фінансового забезпечення соціальної сфери України в умовах ринкової економіки // Визначення критеріїв та показників ефективності планування видатків бюджету в соціальній сфері / Науково-дослідна робота колективу НДІ міжнародних відносин та кафедри МБ НАУ // Соціальні аспекти розвитку сучасної відкритої економіки: Україна в контексті міжнародного досвіду. Збірник наукових праць № 1. – Київ, 2007. – С. 44.